

ГЕНЕЗИС ПОНЯТТЯ “МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ’ЯЗКИ” У ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ ТА ПРАКТИЦІ

Висновки. ефективна організація занять дисципліни “Практичний курс з основної іноземної мови” для курсантів 1-го курсу, що навчаються за спеціальністю “Переклад” сприяє формуванню готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до професійного спілкування та позитивного виконання службових обов’язків засобами іноземної мови. А саме, курсанти отримують знання побутової та професійної лексики, вчать адекватно перекладати іншомовні тексти, розвивають монологічне та діалогічне мовлення. Крім того, підбір необхідних принципів, методів та прийомів навчального процесу, розробка відповідних вправ допомагають не лише вивчити іноземну мову, а також розвивають професійні комунікативні навички, психологічні індивідуальні якості необхідні для професійного спілкування, формують мотивацію до професійної діяльності комунікативного спрямування, сприяють подоланню бар’єрів професійного спілкування.

Перспективи подальших досліджень. Нами визначено перспективи подальших досліджень, а саме: розробка спеціальних вправ та спеціальних завдань на заняттях з дисципліни “Практичний курс з основної іноземної мови” для курсантів 1-го курсу, що навчаються за

спеціальністю “Переклад” з метою формування усіх складових перекладацької компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників: мовної, технічної, аналітичної та психологічної.

1. Маслово Е.А. Настольная книга преподавателя иностранного языка: справ. пос. / Е.А. Маслово, Л.К. Бабинская, А.Ф. Будько, С.И. Петрова. – Минск: Вышэйшая школа, 2004. – 9-е изд, стер. – 522 с.

2. Панов С.Ф. Формування перекладацької компетентності в майбутніх перекладачів-філологів / С.Ф. Панов. // Матеріали VIII міжнародної науково-практичної конференції “Гуманізм та освіта”. Режим доступу www.conf.vntu.edu.ua/humed/2006/txt/06psfmpf.pdf

3. Підручна З.Ф. Психолого-педагогічні чинники формування професійної комунікативної компетентності майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки / З.Ф. Підручна // Вісник Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаніка: (серія: педагогіка). – Івано-Франківськ, 2008. – Вип. XXVI. – С. 122 – 127.

4. Цвяк Л.В. Проблеми підготовки військових фахівців-прикордонників зі спеціальності “переклад” / Л.В. Цвяк // Електронний архів Сумського державного університету. Режим доступу: www.essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/10492/1/Tsviak.pdf

Стаття надійшла до редакції 12.07.2012

УДК 37.01

Тарас Війчук, доцент кафедри математики та МНМ

Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ГЕНЕЗИС ПОНЯТТЯ “МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ’ЯЗКИ” У ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ ТА ПРАКТИЦІ

У статті розглянуто основні етапи розвитку поняття “міжпредметні зв’язки” та узагальнено різні підходи до його означення.

Ключові слова: міжпредметні зв’язки, генезис поняття, інтегроване навчання.

Літ. 10.

Постановка проблеми. Одним із важливих резервів удосконалення навчально-виховного процесу є встановлення й реалізація міжпредметних зв’язків (МПЗ), які є засобом комплексного підходу до навчання і виховання. В основі МПЗ, з методологічного погляду, лежить принцип єдності світу: природи й суспільства, а з пізнавального і навчального – єдність мислительного процесу. В ході навчання взаємозв’язок між шкільними предметами, що є відображенням об’єктивних міжнаукових зв’язків, виступає як засіб інтеграції знань школярів, систематизації й узагальнення їхніх уявлень про закономірності навколишньої дійсності.

Проблеми реалізації міжпредметних зв’язків (МПЗ) у навчанні приділялась значна увага на всіх етапах розвитку педагогіки. Загальновідомо, що успішне розв’язання цієї педагогічно-соціальної проблеми суттєво впливає на якість і ефективність навчального процесу. Тому вона постійно перебуває в центрі уваги дослідників і вчителів-практиків.

Аналіз сучасної педагогічної літератури, у якій розглядається зміст поняття міжпредметних зв’язків дає підстави зробити висновок, що єдиного точного підходу до означення міжпредметних зв’язків не існує. Різними авторами міжпредметні зв’язки визначаються по-різному, як:

ГЕНЕЗИС ПОНЯТТЯ “МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ’ЯЗКИ” У ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ ТА ПРАКТИЦІ

- дидактичну умову підвищення наукового рівня викладання основ наук, ролі взаємодії наук у формуванні діалектико-матеріалістичного світогляду учнів і зростання творчих здібностей учнів;

- віддзеркалення в навчальному процесі міжнаукових зв’язків;

- засіб, що забезпечує узгодженість навчальних програм і підручників з різних предметів;

- складений компонент навчального процесу, який вимагає дотримання принципів науковості, систематичності, свідомості.

Тому виникає необхідність у виділенні істотних ознак поняття “міжпредметні зв’язки” та узагальнення різних підходів до його означення.

Мета статті. У ході аналізу етапів розвитку поняття “міжпредметні зв’язки” розкрити сутність цього поняття та узагальнити різні підходи до його означення.

Виклад основного матеріалу. Вплив процесів диференціації й інтеграції наукових знань на суспільно-політичне життя відображались на педагогічних поглядах того чи іншого часу щодо питання зв’язку й розмежування змісту навчального матеріалу. Первинна диференціація наукових знань породила предметну систему викладання (в епоху Відродження), причому процес розмежування навчальних предметів один від одного досяг свого апогею в середні віки. Тобто існує пряма залежність між процесами диференціації наукових знань у цей час і розмежування вивчення різних дисциплін у навчальних закладах [5].

Оскільки схоластика й метафізика почали вичерпувати свій потенціал, то, природно, що багато педагогів того часу бачили весь негатив окремого викладання навчальних дисциплін, який спричинив звуження уявлень і понять учнів про взаємозв’язки й взаємовідношення явищ і процесів у природі, суспільстві й пізнанні до формально-схоластичних, розрізнених знань. Однак вплив метафізичного типу мислення в середні віки не сприяв прогресивному розвитку ідеї МПЗ у педагогіці. Про це свідчить, зокрема, фрагментарність розв’язування даної проблеми в теорії й майже повна відсутність її реалізації у практиці роботи шкіл.

У зарубіжній педагогіці періоду монополістичного капіталізму й в російській дореволюційній педагогіці ставилось завдання використання МПЗ у навчальному процесі при вивченні різних навчальних предметів. Розв’язання цієї проблеми залежало від рівня наукових знань, світогляду педагога, його педагогічних і психологічних поглядів, особистих якостей.

У Я.А. Коменського й Джона Локка ідея

об’єднання знань перш за все пов’язана з їх боротьбою проти схоластики як крайнього вираження метафізичного засилля, яке стримувало процес пізнання. Незважаючи на те, що висловлювання Я. А. Коменського про МПЗ мають механістичний характер [4], а в Дж. Локка ці зв’язки не структуровані й не систематизовані [7], пошук Я.А. Коменським інтегративного навчального предмета, а Дж. Локком інтегративного стержня, спільної ідеї, що об’єднує різносистемні знання, є цікавим у плані подальшого розвитку цих положень у педагогіці.

І. Герbart вперше намагався дати психологічне обґрунтування необхідності реалізації МПЗ. При цьому він виходив із розроблених ним ступенів навчання. Як стверджував І. Герbart, зв’язки між навчальними предметами відіграють велику роль у розвитку всебічного інтересу, що відноситься до розумової сфери [1].

Більш повне психолого-педагогічне обґрунтування необхідності здійснення МПЗ було розроблено К.Д. Ушинським. У своїй праці “Людина як предмет виховання” К.Д. Ушинський обґрунтовує використання міжпредметних зв’язків з погляду психології [10]. Думки К.Д. Ушинського про асоціативну психологічну природу МПЗ стали однією з основ для розробки сучасних психологічних обґрунтувань проблеми міжпредметних зв’язків.

У педагогічній і методичній літературі МПЗ розглядаються як необхідна умова підвищення ефективності навчання, оскільки при їх систематичному й цілеспрямованому використанні вони перебудовують і оптимізують весь процес навчання.

Учені М.Р. Данилов, Б.П. Єсіпов [2] поряд з теоретичним обґрунтуванням необхідності реалізації МПЗ дали конкретні рекомендації щодо розширення й поглиблення взаємозв’язків навчальних дисциплін у школі.

В окремих працях як дидактів, так і методистів, висловлювались різні погляди щодо визначення сутності дидактичної категорії МПЗ та їх видів. Так, у “Педагогічному словнику” [9] поняття “міжпредметні зв’язки” визначається як діалектична особливість змісту освіти, відображена в програмах і навчальних планах через єдність у означеннях, тобто як принцип побудови навчальних програм.

Значно ширше розуміє сутність МПЗ П.Г. Кулагін [6, 8], стверджуючи, що це принцип навчання, який включає в себе:

- 1) взаємну узгодженість програм і підручників;
- 2) узгоджену систему роботи вчителів різних дисциплін із всебічного розгляду на уроках явищ і предметів навколишньої дійсності;

ГЕНЕЗИС ПОНЯТТЯ “МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ’ЯЗКИ” У ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ ТА ПРАКТИЦІ

3) активну мислительну діяльність учнів щодо відтворення раніше засвоєних знань суміжних дисциплін та їх зв’язку з новим матеріалом.

У педагогіці 70 – 80 рр. ХХ ст. міжпредметні зв’язки трактувались як самостійний дидактичний принцип (М.М. Левіна, Н.А. Лошкарьова, В.Н. Максимова) або дидактична (В.Н. Максимова, В.Н. Федорова, В.Д. Хомутский) і педагогічна умова (Ф.П. Соколова). Зокрема МПЗ розглядалися як дидактична умова підвищення науковості й доступності, яка допомагає значному посиленню пізнавальної діяльності учнів, покращанню якості їх знань і яка дозволяє ефективно розвивати науково-матеріалістичні переконання й погляди школярів [8].

Окремі дослідники розглядали МПЗ як специфічну конструкцію навчання з її основними характеристиками: співвідношенням елементів змісту навчальних предметів, методичними принципами навчання й напрямками формування знань і умінь учнів. Також МПЗ відносили до засобів формування в учнів поняття про взаємозалежність явищ природи. .

У педагогічних дослідженнях (Ю.К. Бабанського, М.А. Данилова, І.Д. Зверева, Г.І. Щукіної) були розкриті дидактичні аспекти проблеми МПЗ, відзначалось їх значення в забезпеченні системності в навчанні, оволодінні загальними методами мислення, формуванні прийомів самостійного оволодіння знаннями, розвитку політехнічного світогляду й пізнавальних інтересів, формуванні позитивних мотивацій у навчанні й т.п. Всі ці фактори відповідають освітньому, розвивальному, виховному характеру навчання. Тому, проблема МПЗ є однією із засад комплексного підходу до навчання, складова ланка в його сучасному методологічному обґрунтуванні.

У працях І.Д. Зверева і В.Н. Максимової, М.М. Левіної, В.Н. Федорової і Д.М. Кірюшкіна було запропоновано комплексний підхід до вирішення проблеми МПЗ із загальнопедагогічних позицій на основі ідеї цілісності процесу навчання з врахуванням освітнього, виховного й розвивального характеру навчання.

Обґрунтування МПЗ А.Я. Данилюком як дидактичного принципу має певний недолік. Кожний дидактичний принцип володіє загальністю й поширює свій вплив на всі складові освітнього процесу – відношення між предметністю та міжпредметністю істотно змінюється. У звичному розумінні МПЗ виступають як доповнення до предметноцентричної освіти. Відповідно до нового підходу, міжпредметність передбачає предметоцентричну побудову освіти, оскільки лежить у основі такої побудови. Як зазначав А.Я. Данилюк, явище трансформувалось у Молодь і ринок №8 (91), 2012

основне, похідне стало основним, засіб перетворився в причину [3]. Міжпредметність – це засіб розвитку предметності, намагання кількісно удосконалити освіту й при цьому не втратити нічого позитивного з попереднього.

Висновки. У зв’язку з вищесказаним ми пропонуємо розглядати МПЗ як один з основних принципів навчання, що сприяє координації та систематизації навчального матеріалу, формуванню в учнів інтегрованих знань та умінь, виробленню навичок їх набуття в різних видах діяльності, і що реалізується через систему загальних методів пізнання природи спільними діями вчителів різних предметів.

Принцип міжпредметності у викладанні шкільних дисциплін обумовлений не тільки яскраво вираженою інтеграцією наук, що вивчаються в школі, але й сучасними вимогами суспільства щодо знань підростаючого покоління. Шкільні МПЗ повинні не тільки розкривати учням існуючі взаємозв’язки навчальних дисциплін, тобто формувати в них систему інтегрованих знань, але й відображати об’єктивні процеси та тенденції розвитку наук, тобто сприяти появі в учнів нових ідей інтеграції. Реалізація цих вимог до МПЗ у процесі вдосконалення сучасної освіти є одним із основних завдань педагогів і методистів.

1. Герbart И. Ф. *Избранные педагогические сочинения. Т.1.* / Иоганн Фридрих Герbart. – М.: Учпедгиз, 1940. – 290 с.

2. Данилов М.А. *Дидактика* / М.А. Данилов, Б.П. Єсипов. – М.: Учпедгиз, 1957. – 285 с.

3. Данилюк А.Я. *Метаморфозы и перспективы интеграции в образовании* / А.Я. Данилюк. // *Педагогика.* – № 2. – 1998. – С. 8 – 12.

4. Коменский Я.А. *Избранные сочинения* / Ян Амос Коменский. – М.: Просвещение, 1955. – 365 с.

5. Кулагин П.Г. *Идея межпредметных связей в истории педагогики* / П.Г. Кулагин // *Советская педагогика.* – 1964. – № 12 – С. 25 – 34.

6. Кулагин П.Г. *Межпредметные связи в процессе обучения* / Петр Герасимович Кулагин. – М.: Просвещение, 1981. – 96 с.

7. Локк Дж. *Избранные философские произведения в 2 томах* / Джон Локк. – М.: Соцэргиз, 1960. – Т. 1: *Опыт о человеческом разуме.* – 1960. – 734 с.

8. *Межпредметные связи естественно-математических дисциплин: пособие для учителя: [сборник статей / под ред. В.Н. Федоровой].* – М.: Просвещение, 1980. – 340 с.

9. *Педагогичний словник* / [ред. М.Д. Ярмаченко]. – К.: *Пед. думка*, 2001. – 514 с.

10. Ушинский К.Д. *Собрание сочинений: в 11-и томах* / Константин Дмитриевич Ушинский. – М.-Л., 1948. – Т. 8: *Человек как предмет воспитания.* – 1950.

Стаття надійшла до редакції 10.07.2012